

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ФІЛОСОФІЯ ПРАВА”

Харків
2011

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ФІЛОСОФІЯ ПРАВА”**

**Харків
2011**

Навчально-методичний посібник для індивідуальної роботи студентів з навчальної дисципліни “Філософія права” / уклад. : О. Г. Данильян, С. І. Максимов, М. П. Колесніков та ін. – Х. : Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2011. – 24 с.

У к л а д а ч і : О. Г. Данильян,
С. І. Максимов,
М. П. Колесніков,
В. А. Трофименко,
С. В. Шефель

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 5 від 30.09.2011 р.)*

© Національний університет “Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого”, 2011

ВСТУП

Філософсько-правові знання є невід'ємною частиною формування цілісного світогляду. Вони мають передусім методологічно озброїти майбутнього правника, виробити в нього потребу й бажання діалектично мислити, набувати вміння професійно ставитися до зростаючого обсягу наукової інформації. Оволодіння філософсько-правовими поняттями пов'язане з переборюванням догматичних методів мислення, удосконаленням творчих здібностей, потрібних для становлення особистості вченого, викладача, вихователя молоді. Це зумовлено не тільки необхідністю збагачення інтелектуальної культури майбутнього юриста, а й потребами подолання формально-догматичних тенденцій у правовій науці. Таким чином, викладання філософії права являє собою одну з найважливіших складових вироблення професійних і загальнокультурних якостей майбутнього правознавця, виховання всебічно розвиненої особистості.

Усвідомлення цінності духовної культури, її єдності й цілісності не можливе без філософського осягнення здобутків світової правової культури. Теоретичним підґрунтям слугує вивчення філософії права. Важливо, щоб студенти засвоїли зміст не тільки першоджерел, певних наукових праць, а й зрозуміли смисл головних філософсько-правових категорій у контексті логіки правової культури, що дозволить їм творчо підходити до аналізу актуальних правових проблем, які стоять перед людством.

Відповідно до вимог програми з філософії права передбачено такі форми індивідуальної роботи, як доопрацювання лекцій, самостійне ознайомлення з першоджерелами, філософсько-правовою літературою, підготовка рефератів до теми (модуля) або за вузькоспеціальною проблематикою тощо. Серед інших форм можна виділити такі: анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, у тому числі періодичних видань, бібліографіч-

ний опис, участь у роботі гуртка, проблемної групи з філософії та філософії права, підготовка тез, статей, конкурсних наукових робіт, підготовка перекладу з іноземної мови, складання кросвордів, написання есе. Варто відмітити, що сьогодні перелік не є вичерпним. Болонська система освіти дає можливість студенту запропонувати викладачеві власний вид індивідуальної роботи та виконати її.

Кредитно-модульна система освіти також дозволяє обрати самостійно вид індивідуальної роботи. Нормативну базу її завдань складають акти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, серед яких наказ № 812 від 20.10.2004 р. “Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу”, Рекомендації щодо впровадження кредитно-модульної системи у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, затверджені наказом МОН України № 774 від 30.12.2005 р., та акти Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, первинним з яких є “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців”.

I. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Основними видами індивідуальної роботи студентів вважаються:

- 1) підготовка та написання реферату;
- 2) участь у роботі студентського наукового гуртка чи проблемної групи;
- 3) підготовка тез та участь у студентській науковій конференції;
- 4) анотування та реферування навчальної літератури, наукових джерел із філософії права;
- 5) складання бібліографії з обраної теми;
- 6) переклад з іноземної мови;
- 7) складання кросворду, тесту з філософії права;
- 8) написання есе;
- 9) інші форми індивідуальної роботи, запропоновані студентами.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПІДГОТОВКИ РЕФЕРАТУ

1. Загальні положення

Написання реферату з філософії права є однією з форм індивідуальної роботи студентів. Виконується самостійно, має відображати наукові інтереси студента, рівень його знань, умінь.

Виконавцю необхідно продемонструвати вміння послідовно, логічно викладати суть проблеми, хоча б елементарно узагальнити свій доробок.

Тема реферату ґрунтується на аналізі та вирішенні однієї з проблем філософії права, її розкриття повинно допомогти найбільш повно розкрити студенту його здібності, ліквідувати прогалини в засвоєнні курсу філософії права або, навпаки, продемонструвати глибину та системність знань.

2. Структура реферату

Структура реферату з філософії права традиційна: вступ, основна частина (2-3 питання), висновок, список використаної літератури.

У вступі з'ясовуються актуальність проблеми, її значущість, стан розробленості, необхідність проведення дослідження, формулюються конкретні завдання й мета. Приблизний обсяг вступу – 1-2 сторінки.

В основній частині розкривається сама тема дослідження. Текст повинен точно відповідати плану. При цьому автору необхідно висвітлити головні питання, посилаючись не на одне, а на кілька літературних джерел, в яких міститься їх аналіз.

Висвітлення теми реферату може здійснюватися по-різному: чи в історичному (від минулого до сьогодення), чи в логічному (за головними, істотними, вузловими моментами), чи в актуальному плані (від нинішнього часу, через його призму, до минулого і про минуле).

У висновках підбиваються підсумки роботи, подається узагальнення важливих положень, міститься власне враження від досягнень науковців у розв'язанні теми, що досліджувалась. Обсяг висновків не повинен перевищувати 1-2,5 сторінки.

Завершує реферат список використаної літератури.

3. Вимоги до оформлення реферату

Як будь-яка дослідницька робота, реферат із філософії права повинен бути правильно оформлений (тобто цитати мають бути вивірені і точні; переказувати точки зору того чи іншого автора, його погляди, ідеї, висунуті проблеми і положення слід адекватно; посилання мусять бути достовірними). При оформленні варто додержуватися таких вимог:

а) перша сторінка (без номера) відводиться для обкладинки реферату і не входить до загальної кількості сторінок (зразок наведено на с. 12);

б) на другій сторінці наводиться план, який включає до

себе такі реквізити: угорі посередині сторінки друкується слово “ЗМІСТ”, нижче – “Вступ” (без позначення номера), потім під номерами розділи, яких має бути не більше чотирьох. Наступний розділ “Висновки” також не нумерується. Останнім йде (теж без номера) “Список використаної літератури”. Сам список додається в кінці реферату з нової сторінки;

в) після сторінки з планом наводиться текст реферату з послідовним повторенням назв розділів. Наприкінці кожного розділу повинні бути зроблені відповідні висновки щодо розглянутого питання;

г) список літератури, яка вивчається і цитується, складається або відповідно до порядку її використання, або в алфавітному порядку. Наприклад:

22. Правове виховання в сучасній Україні: моногр. / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2010. – 368 с.

Статтю періодичного видання слід наводити таким чином:

14. Лактионов С. Н. Истина – проблема историческая? / С. Н. Лактионов // Вопросы философии. – 1999. – № 6. – С. 25–32.

д) посилання на авторів літератури, що цитується, вказуються в тексті у квадратних дужках, наприклад [1, с. 3], де перша цифра означає порядковий номер джерела зі списку, друга – сторінку, або внизу кожної сторінки реферату з позначенням усіх вихідних даних джерела;

е) реферат друкується на стандартних аркушах паперу через 1,5 інтервал, з полями не менше 3 см ліворуч, 1,5 см праворуч, 2 см зверху і знизу. Шрифт – Times New Roman, 14. Обсяг реферату – до 20 с.;

ж) на останній сторінці списку літератури автор ставить дату і свій підпис;

з) реферат слід ретельно вчитати, після цього прошити.

Реферат здається викладачеві в електронному варіанті на диску CD-RW. При здачі реферату на диску студент повинен дотриматися усіх вимог до оформлення реферату, окрім тих, які стосуються його відтворення на папері. Файл на диску має бути збережений у форматі Документ MS Word 97-2003 з розширенням.doc. Ім'ям файла є прізвище студента.

П Е Р Е Л І К Т Е М Р Е Ф Е Р А Т І В

1. Концепція блага і справедливості в діалозі Платона “Держава”.
2. Вчення про справедливість і право Аристотеля.
3. Оформлення концепції природного права в філософії еллінізму.
4. Вчення про справедливість, право і державу Августина Аврелія.
5. Християнство та права людини.
6. Релігійно-моральне обґрунтування ідеї прав людини М. Лютером.
7. Н. Макіавеллі: пріоритет політики над правом і мораллю.
8. Основні ідеї роботи Т. Гоббса “Левіафан”.
9. Ідея свободи у філософії Дж. Локка.
10. Теорія суспільного договору Ж.-Ж. Руссо.
11. Кантівське моральне обґрунтування права.
12. Кантівське вчення про ідеальні першооснови правопорядку.
13. Гегелівське розуміння природи права.
14. Проблема природи та співвідношення громадянського суспільства та держави в філософії права Гегеля.
15. Філософсько-правові погляди Фіхте.
16. Історична школа права, її світоглядні витоки, сутність та вплив на розвиток філософсько-правової думки.
17. Філософсько-правова концепція марксизму, її світоглядні витоки, зміст, переваги та недоліки.
18. Філософсько-правова концепція Р. Штаммлера.
19. Філософсько-правова концепція П. Новгородцева.
20. Філософсько-правова концепція Б. Чичеріна.
21. Аналітична юриспруденція Х. Харта (за його книгою “Концепція права”).
22. Філософсько-правова концепція Л. Фуллера.
23. Філософсько-правова концепція Р. Двойкіна.
24. Теорія справедливості Дж. Ролза.
25. Феноменологічна філософія права.

26. Екзистенціалістська філософія права.
27. Філософсько-правова герменевтика.
28. Комунікативно-дискурсивна концепція права.
29. Ідея права в творчості філософів доби Просвітництва в Україні.
30. Філософсько-правові погляди Петра Лодія.
31. Філософія права у Харківському університеті наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (К.Н. Ярош, А.Н. Фатєєв, М.І. Палієнко).
32. Головні ідеї праці П.Юркевича “Історія філософії права. Вступ”.
33. Проблема співвідношення особистості, нації та держави в творчості політичних мислителів України ХІХ – початку ХХ ст.
34. Синтетична теорія права Б. Кістяківського (за працею “Методологічна природа науки про право”).
35. Теорія соціальної правової держави Б. Кістяківського (за працею “Держава правова та соціалістична”).
36. Психологічна концепція права Л. Петражицького (за працею “Теорія права і держави у зв’язку з теорією моральності”).
37. Право на гідне існування у вітчизняній філософії права.
38. Релігійно-екзистенційне обґрунтування прав людини М. Бердяєвим.
39. Вчення про правосвідомість І. Ільїна (за працею “Про сутність правосвідомості”).
40. Феноменологічна концепція права М. Алексєєва (за працею “Основи філософії права”).
41. Метафізичне обґрунтування права (за працею С. Франка “Духовні основи суспільства”).
42. Належне і суще в праві.
43. Проблема співвідношення права і закону.
44. Герменевтичний підхід до осмислення правової реальності.
45. Абстрактне і конкретне в праві.
46. Поняття та типи правової антропології.
47. Проблема природи людини (за працями Е. Агацци “Людина як предмет філософії” та Дж. Лакса “Про плюралізм людської природи”).

48. Поняття правової людини.
49. Права людини в сучасному світі. Інститут прав і свобод людини в умовах глобалізації.
50. Проблема гуманізації права.
51. Ціннісний вимір права.
52. Проблема соціального та правового ідеалу в історії філософсько-правової думки та сучасному світі.
53. Право як сфера свободи.
54. Етноментальні засади правосвідомості та правової культури українського народу.
55. Аксиологічне підґрунтя правосвідомості та правової культури українського соціуму.
56. Правосвідомість і правова культура як об'єкти філософсько-правового аналізу.
57. Особливості правосвідомості та правової культури у транзитивних умовах.
58. Деформація правосвідомості та правової культури сучасного українського суспільства.
59. Проблема співвідношення універсального і культурно-історичного у правосвідомості (дискусія між “лібералами” і “комунітаристами” в сучасній філософії).
60. Особливості українського правового менталітету.
61. Співвідношення права і моралі.
62. Суспільний договір як модель легітимації.
63. Справедливість і право.
64. Сучасні теорії справедливості: порівняльний аналіз.
65. Справедливість: універсалізм чи комунітаризм?
66. Когнітивізм і нонкогнітивізм в осмисленні правової реальності: порівняльний аналіз.
67. Ідеал та істина в праві.
68. Правосуддя як герменевтична практика.
69. Методологічні проблеми юридичної науки.
70. Філософські проблеми окремої галузі права (цивільного, кримінального, конституційного, трудового тощо).
71. Принцип верховенства права: філософський смисл і обґрунтування.
72. Перспективи формування правового суспільства в Україні.

73. Філософські проблеми права і влади у посттоталітарному суспільстві.

74. Політична та правова система перехідного суспільства в умовах модернізаційного розвитку та глобалізації.

75. Правовий ідеал та правова дійсність: проблема співвідношення у свідомості та практиці.

76. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні.

Варто наголосити, що наведений перелік тем рефератів за обома модулями не є вичерпними, студент самостійно може запропонувати тему для опрацювання, узгодити її та план реферату з викладачем.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

кафедра філософії

**Реферат
на тему:
“Предмет філософії права”**

Виконав: студент 42 групи
4 факультету
Герасименко Петро Васильович
Науковий керівник: д-р. філос. наук,
проф. Данильян Олег Геннадійович

Харків
2012

УЧАСТЬ У РОБОТІ СТУДЕНТСЬКОГО НАУКОВОГО ГУРТКА ЧИ ПРОБЛЕМНОЇ ГРУПИ

Склад студентського наукового гуртка формується його керівником на початку вивчення курсу “Філософія права”. Запис бажаючих проводиться на кафедрі філософії. Засідання відбуваються не менше двох разів на місяць. Більш точну періодичність визначає керівник.

Робота гуртка складається з вивчення, дослідження та обговорення сучасної і класичної філософсько-правової літератури, що передбачає підготовку доповідей та проведення дискусій за темами цих доповідей.

За роботу в гуртку керівник виставляє студенту бали, які повідомляє до початку сесії екзаменатору.

Проблемна група формується кожним викладачем на факультеті за відповідною філософсько-правовою тематикою. Студенти – члени групи розробляють обрану тематику, пропонують шляхи вирішення наукових проблем. Результатом роботи у проблемній групі може бути написання тез, статей, доповідей. За результатами активності керівник проблемної групи виставляє студенту бали як за індивідуальну роботу, про що до початку сесії повідомляє екзаменатора.

ПІДГОТОВКА ТЕЗ ТА УЧАСТЬ У СТУДЕНТСЬКІЙ НАУКОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

Щорічно кафедрою філософії проводиться Всеукраїнська студентська наукова конференція “Філософія і право” на базі Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. За результатами конференції, як підсумок її роботи, публікується збірник студентських наукових праць.

До участі у конференції залучаються студенти, які мають високий рівень знань із предмета “Філософія права”.

Критерії вибору теми тез. Базисом для підготовки тез слугує раніше написаний реферат, який відповідає таким вимогам: по-перше, обрана тема представляє науковий інтерес (нау-

ковість), по-друге, оформлена відповідним чином. Обсяг тез не повинен перевищувати 2-3 сторінки (точніше вказується у повідомленні про проведення конференції) і має висвітлювати та розкривати обрану студентом тему.

Підготовка тез. При підготовці тез слід, насамперед, звернути увагу студента на таке.

1. Обґрунтування актуальності обраної теми. У роботі студент повинен указати (у межах 1-2 речень), чому обрана тема становить інтерес, у чому полягає необхідність її дослідження та розробки.

2. Викладення основного матеріалу дослідження. Студент із самого початку має привчатися дотримуватися вимог наукового стилю: чіткості, володінню спеціальною термінологією, логічності та послідовності. Як правило, слід розпочинати з постановки проблеми, потім описати ті прийоми та способи, використання яких є доцільним для її вирішення, а після цього перейти до наслідків їх застосування (власне, вирішення поставленої проблеми – досягнення мети роботи).

3. У висновках студенту слід послідовно і ясно викласти вирішення поставленої наукової чи філософсько-правової проблеми, яку він сформулював на початку дослідження. Думки треба викладати у вигляді чітких тверджень, в яких відображається авторська позиція. Наприкінці роботи доцільно вказати перспективи подальших наукових розвідок досліджуваного напрямку.

Тези готуються за допомогою викладача – наукового керівника, який наприкінці перевіряє та підписує. Готується також електронний варіант тез.

У разі перевірки, підпису науковим керівником та проходження редагування редакційною колегією конференції тези вважаються допущеними до конференції.

Бали за участь у конференції як за індивідуальну роботу виставляються студенту за умови публікації тез та його присутності на конференції.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ АНОТУВАННЯ ЛІТЕРАТУРИ

А н о т у в а н н я – це різновид індивідуальної роботи з підбору та опрацювання наукових джерел (статей, монографій, публікацій в мережі Інтернет тощо) за обраною студентом тематикою. Тематика анотованих праць повинна відповідати програмі курсу “Філософія права”.

Літературу викладач має пропонувати виходячи з особистих схильностей студента і відповідно до тем семінарських занять. Література мусить одночасно бути актуальною, сприяти формуванню цілісного уявлення щодо обраної теми.

Анотувати можна як окремі наукові статті, так і частини монографічних чи інших наукових робіт, які мають завершений змістовний характер. Максимальний обсяг анотованих джерел становить 150 сторінок.

При виконанні цього виду роботи доцільно керуватися такою послідовністю.

По-перше, визначити головну проблему того, що анотується (як правило, вона безпосередньо пов’язана із назвою). Студент повинен принаймні для себе сформулювати те основне питання, на яке прагне знайти відповідь автор роботи, що є об’єктом анотування.

По-друге, зрозуміти, які завдання ставить перед собою автор задля розкриття поставленої проблеми. З цією метою доцільно зосередити увагу студента насамперед на змісті, де, як правило, чітко видно структуру роботи, а отже, і поставлені автором завдання.

По-третє, визначити, що стало поштовхом для автора до написання праці, яка анотується. Як правило, це може бути відповідь на позицію іншого автора, яка є об’єктом критики, або відсутність чітких систематизованих уявлень щодо досліджуваної проблеми (так звана “теоретична актуальність”), або певна ситуація, яка виникла у суспільстві та потребує невідкладного осмислення (так звана “практична актуальність”).

По-четверте, анотуючи літературу, студент повинен простежити хід авторських міркувань, визначити послідовність і логіку викладення матеріалу, відтворивши її в анотації. Слід приді-

лити увагу методам дослідження, на які спирається автор, визначити їх роль і місце в досягненні поставленої мети.

По-п'яте, обов'язково має бути зазначено, яких висновків дійшов автор у досліджуваній праці, які висновки робить студент. При цьому слід звернути увагу на те, щоб ці висновки були викладені в анотації чітко, стисло, послідовно, щоб можна було простежити зв'язок між авторською аргументацією та підсумками роботи.

Насамкінець доцільно вказати, які перспективи подальших розвідок існують у даному напрямі, які питання автор залишає невирішеними чи недостатньо з'ясованими.

О ф о р м л е н н я. До анотування висуваються ті ж вимоги, що і до реферату, окрім тих, які за формою роботи не можуть бути втілені (перелік літератури тощо). План наводиться за бажанням студента. Обсяг роботи – 20 сторінок.

За бажанням студента робота може бути здана в електронному варіанті (вимоги до цього варіанта такі ж, як і до електронної форми реферату).

ПРИБЛИЗНИЙ ПЕРЕЛІК МОНОГРАФІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ,
РЕКОМЕНДОВАНОЇ ДЛЯ РЕФЕРУВАННЯ
ТА АНОТУВАННЯ

Антологія української юридичної думки / І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. кн. – Т. 1. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. – 2002. – 568 с.

Алексеев С. С. Самое святое, что есть у Бога на земле. Иммануил Кант и проблемы права в современную эпоху / С. С. Алексеев. – М.: НОРМА, 1998. – 416 с.

Антропология права: философский та юридичний виміри. [Вип. 5]: Матеріали міжнар. “круглого столу” (м. Львів, 4 – 5 груд. 2009 р.). – Л. : Край, 2009. – 440 с.

Бачинин В. А. Морально-правовая философия / В. А. Бачинин. – Х. : Консум, 2000. – 208с.

Бачинин В. А. Философия права и преступления / В. А. Бачинин. – Х. : Фолио, 1999. – 607 с.

Бусова Н. А. Модернизация, рациональность и право / Н. А. Бусова. – Х.: Прометей-Прес, 2004. – 352 с.

Гегель Г.-В.-Ф. Философия права / Г.-В.-Ф. Гегель. – М. : Мысль, 1990. – 524 с.

Гоббс Т. Левиафан: в 2 т. / Т. Гоббс. – Т. 2. – М. : Мысль, 1991. – 731 с.

Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу / О. Гьофе. – К. : Альтерпрес, 2003. – 264 с.

Кант И. Метафизика нравов: в 6 т. // И. Кант. – М. : Мысль, 1965. – Т. 4. ч.2. – 478 с.

Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) / Д. А. Керимов. – [6-е изд.]. – М. : Изд-во СГУ, 2011. – 521 с.

Кістяківський Б. О. Вибране / Б. О. Кістяківський. – К. : Основи, 1996. – 324 с.

Локк Дж. Два трактата о правлении. Книга вторая: в 3 т. / Дж. Локк. – Т. 3. – М. : Мысль, 1988. – Т. 3.– 668 с.

Мамут Л. С. Правосознание / Л. С. Мамут // Общественное сознание и его формы. – М. : Политиздат, 1986. – 367

с.

Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского осмысления / С. И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – 328 с.

Максимов С. І. Філософія права : сучасні інтерпретації : [Вибрані праці : статті, аналітичні огляди, переклади (2003 – 2010)] / С. І. Максимов. – Х. : Право, 2010. – 336 с.

Політико-правові інститути сучасності : структура, функції, ефективність : [моногр.] / М. І. Панов, Л. М. Герасіна, В. Д. Воднік та ін.; за заг. ред. М. І. Панова, Л. М. Герасіної. – К. : Ін Юре, 2005. – 384 с.

Правове виховання в сучасній Україні : моногр. / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : 2010. – 368 с.

Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції : моногр. / Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.; за ред. Ю. П. Битяка, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 384 с.

Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій : Міждисциплінарний аналіз. – Х. : Право, 2004. – 360 с.

Проблеми модернізації політичних систем сучасності : моногр. / М. І. Панов, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2008. – 320 с.

Проблеми філософії права. – Київ-Чернівці : Рута, 2003 – 2011. – Т. I – VIII.

Речицкий В. Символическая реальность и право / В. Речицкий. – Л. : ВНТЛ-Классика, 2007. – 732 с.

Ролз Дж. Право народов // Интернет ресурс.

Сливка С. Українська національна філософія права: онтологічний ракурс / С. Сливка. – Л. : Воля, 2001. – 168 с.

Соловьев Э. Ю. Личность и право // Э. Ю. Соловьев. Прошлое толкует нас. – М. : Политиздат, 1991. – 523 с.

Философия права : Хрестоматия // В. А. Бачинин, Н. И. Панов. – К. : Ін Юре, 2002. – 692 с.

Фуллер Л. Л. Мораль права / Л. Л. Фуллер. – К. : Сфера, 1999. – 232 с.

Фуллер Л. Л. Анатомия права / Л. Л. Фуллер. – К. :

Сфера, 1999. – 144 с.

Харт Х. Концепція права / Х. Харт. – К. : Сфера, 1998. – 231 с.

Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.

Четвернин В. А. Современные концепции естественного права / В. А. Четвернин. – М. : Наука, 1988. – 144 с.

Шкода В. В. Вступ до правової філософії / В. В. Шкода. – Х. : Фолио, 1997. – 223 с.

Доцільно використовувати для реферування та анотування періодичні наукові видання, зокрема, які видаються в НУ “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” : “Проблеми законності”, “Вісник Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія” та інші.

Необхідно звернути увагу студентів і на те, що для реферування та анотування може бути використана література, яка міститься в електронному навчальному курсі з дисципліни “Філософія права”. На прохання студента цей курс надається викладачем або використовується через сайт університету.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЇ

Складання бібліографії – різновид індивідуальної роботи з підбору та опрацювання наукових джерел (статей, монографій, публікацій в мережі Інтернет тощо) за обраною студентом тематикою. Тематика або повинна відповідати програмі курсу “Філософія права”, або може бути запропонована студентом і погоджена з його науковим керівником.

Перш за все необхідно звернути увагу на сучасні публікації з обраної студентом тематики. Опрацювання першоджерел має містити такі питання та проблеми: мета і завдання, які переслідував автор роботи, проблематика роботи і пропозиції автора з її вирішення, пропозиції самого студента з наведеної

проблеми.

Мінімальна кількість першоджерел для опрацювання – 10. На папері до бібліографії висуваються усі вимоги, як до реферату, окрім тих, які за формою роботи не можуть бути втілені (перелік літератури тощо). План наводиться за бажанням студента. Обсяг роботи – 20 сторінок.

За бажанням студента робота може бути здана в електронному варіанті (вимоги до цього варіанта як і до оформлення електронної форми реферату).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СКЛАДАННЯ КРОСВОРДУ ТА ТЕСТІВ

Кросворд готується за погодженням з викладачем – науковим керівником. Мінімальна кількість термінів становить 150 слів, до яких можуть включатися терміни, категорії, визначення з філософсько-правових проблем, прізвища та імена відомих філософів права. Студенту надаються 15 обов'язкових термінів, котрі повинні бути розміщені в кросворді.

У друкованому форматі кросворд має відповідати вимогам до реферату в тій частині, яку можна використати. Кросворд складається з: титульного аркуша, незаповненого кросворду, заповненого кросворду, переліку питань по вертикалі та горизонталі, переліку відповідей на питання, переліку використаної літератури.

Тести можуть готуватися за визначеною тематикою, у межах історичної епохи, у контексті творів видатних філософів права, за конкретною темою чи філософсько-правовим напрямком. Студенту слід сформулювати тестові питання та підготувати варіанти відповіді на них (одне питання – 4 варіанти відповіді). Мінімальна кількість питань у тесті становить 25-30. Студент також надає ключ для їх розв'язання.

За погодженням із викладачем кросворд і тести можуть бути підготовлені і здані викладачеві в електронному варіанті.

II. ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів покликана допомагати повно оволодіти предметом курсу, стати більш ерудованими, сформувати навички науково-дослідницької роботи. З цією метою при організації самостійної роботи студентів слід органічно поєднувати ті види роботи, які вимагають уваги та пильності, з тими, які стимулюють творчий пошук і мислення. І це дозволить усебічно підготувати студента до самостійної праці. Результатом має стати формування якісно нового рівня наукової підготовки студента, вміння вільно орієнтуватися в системі.

Організація самостійної роботи студентів. Як правило, перелік видів самостійної роботи доводиться до відома студентів на семінарських заняттях. З метою заохочення студентів необхідно вказати, які переваги надають окремі види самостійної роботи при виставленні підсумкової оцінки знань. Особливу увагу треба приділяти тим студентам, які виявляють цікавість до творчої самостійної роботи, тобто проводити для них консультації, надавати допомогу при виборі теми для написання доповіді чи наукової роботи, пошуку та опрацюванні літератури з теми дослідження. Слід наголосити на важливості наявності публікацій для вступу до аспірантури та магістратури.

Завдання для самостійної роботи. Необхідно відзначити, що самостійна робота студентів є важливим елементом їх навчання в цілому. Головна мета полягає в необхідності закріплення студентом знань, які він здобув у навчальному закладі, та їх систематизації. Наведений нижче перелік форм самостійної роботи є орієнтовним, проте включає до себе найбільш змістовні:

- 1) виконання домашніх завдань (визначаються завданнями для ПЗ);
- 2) підготовка до ПЗ;
- 3) доопрацювання матеріалів лекції за допомогою комп'ютерного навчального курсу;

- 4) робота в інформаційних мережах;
 - 5) складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення, самостійність ведення конспекту;
 - 6) вивчення монографічної та іншої наукової літератури з філософсько-правової проблематики тощо.
- У межах навчального курсу викладач може пропонувати й інші форми самостійної роботи.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

(оцінки за різні види індивідуальної та самостійної роботи студентів)

Зміст індивідуальної роботи повинен відповідати тематиці семінарських занять. За індивідуальну роботу студент має можливість отримати максимально 10 балів. Розподіл балів за модулями не є обов'язковим. Фіксація балів за індивідуальну роботу у відомостях проводиться після закінчення всього курсу.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
I. Індивідуальна робота студентів.....	5
Методичні вказівки до підготовки реферату.....	5
1. Загальні положення.....	5
2. Структура реферату.....	6
3. Вимоги до оформлення реферату.....	6
Перелік тем рефератів.....	8
Зразок.....	12
Участь у роботі студентського наукового гуртка чи проблемної групи.....	13
Методичні вказівки для анотування літератури.....	15
Приблизний перелік монографічної літератури, рекомендо- ваної для реферування та анотування.....	17
Методичні вказівки до складання бібліографії.....	19
Рекомендації до складання кросворду та тестів.....	20
II. Загальні рекомендації щодо самостійної роботи студентів..	21
Розподіл балів (оцінки за різні види індивідуальної та самостійної роботи студентів).....	22

Навчальне видання

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ФІЛОСОФІЯ ПРАВА”

У к л а д а ч і: ДАНИЛЬЯН Олег Геннадійович,
МАКСИМОВ Сергій Іванович,
КОЛЕСНИКОВ Михайло Петрович,
ТРОФИМЕНКО Володимир Анатолійович,
ШЕФЕЛЬ Сергій Вікторович

Відповідальний за випуск *О. Г. Данильян*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2011, поз. 55

Підп. до друку 22.12.2011. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 1,56. Облік.-вид. арк. 0,746. Вид. № 68.
Тираж 150 прим. Зам. № 4382. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.